

Romanda Bir Kent İmgesi Olarak

ANKARA

(1920-1955)

Sezin Seda ALTUN

UTOPIA & RumeliYA

Yazar / Author

Sezin Seda ALTUN

Kitap adı / Book title

Romanda Bir Kent İmgesi Olarak
ANKARA
(1920-1955)

Grafiker: RumeliYA

Kapak tasarım: RumeliYA

Yayın dili / Publication language: Türkçe / Turkish

Yayın no / Publication number: 14

ISBN

RumeliYA: 978-605-71225-5-1

UTOPIA: 978-86-87929-57-9

COBISS.SR-ID 76444169

Yayın tarihi / Date published: 2022

Baskı yeri / Printing house

SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti. **Sertifika No:** 47603

Kazım Karabekir Caddesi, Kültür Çarşısı No: 7 / 101-102

İskitler / ANKARA

0 312 341 00 02 - 0 549 341 00 02

Adres / Address

RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing

Karacaibrahim Mh. Nüzhet Somay Cd., No. 49 B Merkez, **Kırklareli**, Türkiye

Sertifika / Certificate No 48218

web: www.rumeliya.com

e-mail: editor@rumeliya.com

Vojvode Milenka 52A/III/12A, 11000 **Beograd** | (011) 36 11 820 |

web: http://www.utopia.co.rs/

e-mail: info@utopia.co.rs

APA

Altun, S. S. (2022). Romanda Bir Kent İmgesi Olarak ANKARA (1920-1955).

Belgrad & Kırklareli: UTOPIA & RumeliYA.

© 1. baskısı yayım hakkı **UTOPIA & RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing**

© The copyright 1st edition **UTOPIA & RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing**

Sezin Seda ALTUN

Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı (2010) ile İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinden (2011) mezun oldu. 2011 yılında, Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim dalında başladığı yüksek lisans eğitimini Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara (1920-50) başlıklı teziyle (2013) tamamladı. Aynı kurumda, 2013 yılında başladığı doktora eğitimini ise Servet-i Fünûn'dan İkinci Yeni'ye Yeni Türk Şiirinde Biçim Arayışları başlıklı teziyle (2019) tamamladı. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde 4 yıl araştırma görevlisi olarak çalıştı.

Şiir, yazı ve söyleşileri *kitap-lık*, *Varlık*, *yasakmeyve*, *Edebiyatta Üç Nokta*, *Mühür*, *Bizim Külliye*, *Heceöykü*, *Lirik*, *Rabarda*, *Lacivert Şiir ve Öykü Dergisi* gibi dergilerde yayımlanan Altun, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Ođlum Atlas'a..

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	V
ÖN SÖZ.....	1
1. EDEBİYAT VE KENT	1
1.1. Edebiyat, İnsan ve Kent	1
1.2. Edebî Eserde Mekân Olarak Kent	12
1.3. Kent İmgesi	28
2. TARİHÎ GELİŞİM SÜRECİNDE ANKARA.....	39
2.1. Bir Yerleşim Alanı Olarak Ankara ve Çevresi	40
2.2. Ankara'nın Başkent Olması.....	53
2.3. Yeni Yönetim Şeklinin Simgesi: Başkent Ankara.....	63
2.4. Ankara'ya Dair Gözlemler	73
3. ROMANDA BİR KENT İMGESİ OLARAK ANKARA.....	93
3.1. Ankara: "Millî Hareket'in Kâbesi"	98
3.2. Tasvirlerle Ankara: Modern Bir Başkente Doğru.....	133
3.3. İdeal Kentteki Değişim: Mimari, Rant Kaygıları, Çarpık Kentleşme	196
3.4. Konut Sorunu ve Kentin Sosyal Mekânları	207
3.5. İstanbul Üzerinden Tanımlanan Ankara.....	234
SONUÇ.....	249
BİBLİYOGRAFYA	261
a) İncelenen Romanlar	261
b) Kitaplar	262
c) Makaleler	267
d) Bildiriler.....	269
e) Ansiklopediler.....	269
f) Sözlükler	269

VI / Sezin Seda ALTUN

g) Tezler.....	270
h) Diğer	270
EKLER.....	271
EK 1: Haritalar	271
EK 2: Fotoęraflar	273

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısının yerini ulus-devlete bıraktığı Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumu ve ilerleyişi sürecinde Ankara, yeni devletin millîleşme temelli modernleşme projesi çerçevesinde bir başkent olarak yeniden düzenlenmiş, Cumhuriyet ideolojisini temsil eden bir mekân olarak şekillendirilmiştir. Bu bakımdan şehir, Cumhuriyet'in bilhassa ilk yıllarında siyasî ve sosyal hayatta yaşanan dönüşümün en rahat biçimde gözlemlenebildiği bir şehir olma özelliği göstermektedir.

Bu özellikleri dikkate alındığında, Cumhuriyet'in başkenti olan Ankara Millî Mücadele döneminden başlamak suretiyle uzunca bir zaman siyaset adamları kadar edebiyatçılar için de önemli bir mekân olur. Ankara'yı özel bir mekân olarak ele alan edebî eserler arasında tezimizde incelediğimiz Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Nahid Sırrı Örik, Aka Gündüz, Memduh Şevket Esendal gibi isimlerin eserleri gelmektedir.

Bu eserde, Millî Mücadele ve inkılâplar dönemini içine alan 1920-1955 yılları arasında Ankara'nın sosyal ve siyasî hayatta geçirdiği dönüşümün, dönemin önde gelen edebiyatçılarının romanlarındaki yansımalarının incelenmesi ve Ankara'nın 'kent imgesini' oluşturan unsurların tespiti amaçlanmıştır.

Çalışmamız; "Önsöz", "Giriş", "Sonuç" ve "Bibliyografya" dışında, "Edebiyat ve Kent", "Tarihî Gelişim Sürecinde Ankara", "Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara" başlıklı bölümlerden oluşmaktadır. Çalışmanın sonuna, Ek 1'de söz konusu dönemde Ankara'nın coğrafi sınırlarını ve semtlerini göstermek için bir harita; Ek 2'de ise ele alınan romanlarda adı geçen semtleri ve mekânları görsel ve tarihî

vesikalarla desteklemek amacıyla 1920'lerden 1950'lere dek tarihlenen Ankara fotoğraflarına yer verilmiştir.

“Edebiyat ve Kent” adını taşıyan ilk bölümde; düşünsel, kültürel, ekonomik, psikolojik ve dinî bir yaşam alanı olan mekânın etimolojisine, bir kimlik unsuru ve referans alanı olarak içerdiği kavramlara, mekânsal üretimin kültür yaratma işlevine ve tüm bunların uygarlığın gelişim seyrine olan etkisine yer verilmiş; ardından en karmaşık mekânsal örgütlenme olarak tanımlanan kentlerin ortaya çıkış nedenleri, nitelikleri ve işlevleri ele alınmıştır. Kente dair kavramlar, toplumbilimcilerin kent kuramları bağlamında işlenmiş ve birey-kent ilişkisini var eden dinamikler incelenmiştir. Son olarak, edebiyat ve kent ilişkisi “imge”yi var eden kavramsal çerçeve dahilinde irdelenmiştir.

“Tarihî Gelişim Sürecinde Ankara” başlıklı ikinci bölümde, Ankara'nın antik çağdan başlayarak yüzyıllar içinde geçirdiği sosyal, siyasî, kültürel ve ekonomik değişim özet olarak aktarılmış; bilhassa Millî Mücadele döneminde ve başkent olma sürecinde yaşanan gelişmeler ile şehrin bu süreçte üstlendiği role yer verilmiştir. Cumhuriyet'in ilân edilmesine dek uzanan tarihî süreç sonunda, şehirde hayata geçirilmesi amaçlanan inşaa ve imar faaliyetlerinin kısa bir tahliline de girişilmiştir. Bu bölümde, Türk ve yabancı gazetecilerin gözlemleri ile Ankara üzerine yazmış yazar ve aydınların şehre dair izlenimlerine de yer verilmiştir.

Çalışmanın “Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara” ismini taşıyan üçüncü ve son bölümü, 1920-1955 yılları arasında kaleme alınan ve Ankara'nın kent imgesini birtakım ortak unsurlara vurgu yapmak suretiyle şekillendiren romanların tahliline ayrılmıştır. Diğer bir deyişle romancıların, söz konusu tarihsel dönem ve şehir bağlamında benzer toplumsal, siyasî, iktisadî meselelere temas etmesi yoluyla ortak bir kent imgesi oluşturdukları görülmüş, bu da bir kentin tarihi üzerinden dönem okuması yapmayı mümkün hâle

getirmiştir. Bu noktada özellikle belirtilmesi gereken husus, çalışmaya “Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara” başlığını seçme nedenimizin, Türk toplumunu yabancı bakış açısıyla ele alan Claude Farrère’i tezin kapsamına dâhil edebilmek olduğudur. Çalışmanın antitezi gibi görülebilecek bu eser, bütünlüklü bir bakışa, bir senteze ulaşmayı kolaylaştırmıştır.

Bu çalışmanın; kültürü, mimarîsi, siyasî ve sosyal tarihi ile şimdiye dek pek çok araştırmaya konu olan Ankara'nın Cumhuriyetin ilk yıllarında geçirdiği dönüşüme edebî metinler aracılığıyla tanıklık etmesini ve bu metinler üzerinden izi sürülen kent imgesini bütüncül bir bakışla değerlendirmek yoluyla söz konusu araştırmalara küçük de olsa bir katkı sağlamasını umuyoruz.

Değerli bilgi ve önerileriyle çalışmalarına titizlikle yön veren, yeni bakış açıları kazanmama yardım eden ve desteğini her daim hissettiren danışman hocam, sayın Prof. Dr. Ayşe Emel KEFELİ’ye minnet ve şükran doluyum. Koşulsuz sevgi ve desteklerinin yanında, gösterdikleri sabır ve anlayışla da her zaman yanımda olan, bana duydukları inançla güç veren aileme teşekkürümü ise sözlerle ifade etmek zor.

Sezin Seda ALTUN

İstanbul, 2022

4 / Sezin Seda ALTUN

1. EDEBİYAT VE KENT

1.1. Edebiyat, İnsan ve Kent

İnsan, dünyaya geldiği andan itibaren önce içine doğduğu somut, maddî dünyayı, ardından da kuşatıldığı değerler sisteminin soyut yapısını tanımaya, anlamaya, çözümlenmeye çalışır. Anlatılanlar, öğretilenler, öğütler insanın kendine ve hayata sorduğu soruları yanıtlamaya hiçbir zaman yetmez. Esas olan, arayışın kendisidir. “Yaşamın anlamı, yaşamın anlamını sürekli olarak arayıp bulamamakta bulunur.”¹ Sanat söz konusu arayış sürecinde insanın hayatla en güçlü başa çıkma yöntemidir. Bireysellik, duygu, estetik zevk ve imajın ön plânda olduğu, bir üst bilinç, yaşanandan başka/ayrı bir düzlem yaratma yoludur. Diğer bir deyişle, hayata ve bireyin bilinç düzeyinde yaşadığı sorunlara, toplumun yol açtığı yabancılaşma, bireyselleşme, içe kapanma, yetersizlik ve yalnızlık hissi, noksanlık duygusu, korkular, çıkmazlar, çelişkiler vb. meselelere dışarıdan/uzaktan bakma ihtiyacının yansıması olarak ortaya çıkar. Edebiyatın bu bağlamda, bir sanat ve bilim olarak üstlendiği rol önemlidir. İnsan hayal kırığı, umut, sevinç, üzüntü, acı vb. ile kuşatılan varlığına ve hayatına dair -sonunda kaçınılmaz bir paylaşma hissi ile karşı karşıya kalacağını da bilerek- yazmak, anlatmak ister. Bu, onun varoluşunu anlamlandırma çabasının en somut halidir. İnsanı yaşadıklarını yazmaya sevk eden en temel güdü ise onun ancak yazarak, yani anlatarak yaşadıklarının dışına çıkabilmesidir. Başka bir ifadeyle kişi, yaşadıklarının öznelliği ve biricik olduğu hissinden ancak bu yolla kurtulabilir. Edebiyatın

---

¹ Oruç Aruoba, *Olmayalı*, Metis Yayınları, İstanbul 2011, s.99.

hayatı başa çıkılabilir kılmasına yardım eden bu işlevini Fatma Erkman-Akerson şu şekilde açıklar:

“Gerek iç dünyamızdaki, gerek dış dünyadaki durumları, ilk bakışta anlaşılmaz gibi gelen olguları dışsallaştırarak, bunları anlamamızı, yorumlayabilmemizi, bunlar karşısında nesnellik ve mesafe kazanmamızı sağlar. Bize dünyayı kavramamız için, anlama ve davranış örnekçeleri sunar. Bunlar kabul görmüş, üstünde uzlaşmış örnekçelerdir. Kuşkusuz, kültürden kültüre, dönemden döneme içerikler ve değer ölçütleri değişebilir.”²

Edebiyat, başkalarının yaşanmışlıkları ve farklı hayat alternatifleri üzerinden bilmediğimiz duygu durumlarına, tecrübe etmediğimiz ve etme imkânını belki de hiçbir zaman bulamayacağımız olaylara kapı aralar. Farklı hayat tecrübelerinin estetik bir dille anlatıldığı edebî metinler okurlarını sosyal, duygusal açıdan besler ve geliştirirken düşünce dünyalarını da zenginleştirir.³ Yazarlar ve şairler incelikli gözlemleri ve eleştirel bakış açılarıyla okurun önüne ufuk açan bir dünya sererler. Fatih Andı roman-hayat, yazar-okur ilişkisini şu sözlerle dile getirir:

“Her roman, farklı gözlerle görülen hayatın, farklı kalemlerden yeniden yorumlanması demektir. Her romancı, kaçınılmaz olarak, kendi idrak edebildiği, farkına varabildiği ve kuşatabildiği hayatı eserine taşıyabilir. Hayatın bu şekilde ‘hayatlar’a dönüşmesi, okuyucunun hayatında da okunarak edinilen ‘hayatlar’ın zenginliğinin, birikiminin ve

---

² Fatma Erkman-Akerson, *Edebiyat ve Kuramlar*, İthaki Yayınları, İstanbul, Ekim 2010, s.148.

³ Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, Ekim 2012, s.9.